

Редакційна колегія:

Черновський Олексій Костянтинович – завідувач кафедри юридичної психології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор юридичних наук, доцент, суддя у відставці, заслужений юрист України (Голова Організаційного комітету);

Огородник Анатолій Петрович – директор Чернівецького регіонального відділення Національної школи суддів України, суддя у відставці, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Чебан Вікторія Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри юридичної психології ЧНУ ім. Юрія Федьковича, суддя Шевченківського районного суду м. Чернівців, член Ради суддів України;

Меленко Оксана Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри юридичної психології ЧНУ ім. Юрія Федьковича;

Гриндей Любов Михайлівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри юридичної психології ЧНУ ім. Юрія Федьковича;

Шувальська Люсьєна Романівна – кандидат юридичних наук, асистент кафедри юридичної психології ЧНУ ім. Юрія Федьковича;

Стратій Олексій Васильович – кандидат юридичних наук, асистент кафедри юридичної психології ЧНУ ім. Юрія Федьковича;

Стоцька Лариса Анатоліївна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри юридичної психології ЧНУ ім. Юрія Федьковича, суддя Першотравневого районного суду м. Чернівців;

Федіна Аліна Василівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри юридичної психології ЧНУ ім. Юрія Федьковича, суддя Першотравневого районного суду м. Чернівців.

Концептуальні засади використання психологічних знань в судовій діяльності: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. 31 травня 2019 р. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. – 376 с.

УДК 340.6(08)

ЗМІСТ

Вітальне слово Міністерства освіти і наук України	9
Вітальне слово в.о. ректора ЧНУ імені Юрія Федьковича проф. Ангельського Олега Вячеславовича	10
Вітальне слово голови Вченої ради ЧНУ імені Юрія Федьковича проф. Петришина Романа Івановича.....	11
Вітальне слово голови Чернівецького Апеляційного суду Марчука Валерія Трохимовича.....	12
СЕКЦІЯ 1. Психологічна теорія права в наукових дослідженнях Лева Петрижицького	
Костицький Михайло Васильович ФІЛОСОФСЬКІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ЯК ТЕОРЕТИЧНОЇ БАЗИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ	13
Кушакова-Костицька Наталія Вадимівна ВІРТУАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА: ЮРИДИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ.....	17
Папурківський Петро Станіславович, Гаврилюк Руслана Олександрівна ДО ПИТАННЯ ПРО САМОВИЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ЯК ФЕНОМЕНУ ДІЙСНОСТІ ТА ГАЛУЗІ ЗНАНЬ ... Черновський Олексій Костянтинович, КУЛЬТУРА ПРАВОВОГО МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВНИКА.....	20 26
СЕКЦІЯ 2. Форми використання психологічних знань в юрисдикційних процесах	
Бойко Сергій Ярославович МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ АДВОКАТА ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ	30
Бутирська Ірина Анатоліївна ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕДУРИ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДЦІ	35
Бутирський Андрій Анатолійович СУДОВА ПРАВОТВОРЧІСТЬ ПРИ ВИРІШЕННІ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ.....	40
Гавриляк Денис Анатолійович КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	43
Дробко Валентини Марківни СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР ОПТИМАЛЬНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ.....	47

ОСТАФІЙЧУК Людмила Аурелівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
процесуального права ЧНУ імені Юрія Федьковича

ДОСВІД ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ В США І КАНАДІ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства набувають свого справжнього змісту ідеї гуманізму, моральності, справедливості, що спонукає нашу державу до пошуку, а подекуди й за позичення вже існуючих, якісно нових та ефективних підходів до вирішення спорів.

Різноманітні прояви процесуальних ефектів примирної процедури за допомогою судді можна спостерігати в законодавстві зарубіжних країн.

Першим, хто поставив перед американською (а по факту – і світовою) юридичною спільнотою питання розчарування в діючій системі правосуддя та потреби змінити традиційні способи прийняття судових рішень, був видатний американський юрист Роско Паунд (1870-1964). Його виступ в 1906 р. на щорічному з'їзді Американської Асоціації юристів з доповіддю «Причини невдоволення народу відправлення правосуддя» [6] був визнаний «першим, воістину повноцінним, критичним аналізом американської системи правосуддя за всю 130-літню історію її існування. В своєму виступі, серед інших вагомих причин, які мають спонукати суспільство до пошуку альтернатив судовому розгляду справ, Р. Паунд назвав такі: 1) процесуальна форма розгляду спорів для суду більш важлива, ніж суть конфлікту і його справедливе вирішення; 2) втягування суду в політику; 3) перетворення юридичної професії в торгівлю та ін. [6, с. 14]. Наслідком такого стану правосуддя є: невинуваті судові витрати, затягування процесу, несправедливість прийнятих судових рішень [6, с. 10].

Логічний розвиток уявлень Р. Паунда про методи створення ефективної системи відправлення правосуддя, зумовив виникнення і впровадження альтернативних механізмів вирішення спорів як у США, так і за їх межами. На кінець 1960-х років альтернатив-

ні способи вирішення спорів активно застосовувалися в США при вирішенні трудових, сімейних, приватноправових спорів.

В США є декілька варіантів механізму врегулювання спору за участю судді. Зокрема, один з них обов'язковий, якщо цивільний спір між сторонами відповідає певним критеріям, таким як недосягнення суми позову певного рівня і т. д. Більш того, так звані конференції з врегулювання спору можуть проводитися суддею магістрату на будь-якому етапі розгляду спору за бажанням сторін. На таких конференціях суддя сприяє комунікації між сторонами і пропонує можливі способи вирішення спору [2].

«Впровадження» процедури медіації в судовий спір спричинило варіативність процесуальних ефектів. В США медіаційна процедура спочатку розглядалася як альтернативна, як елемент програми «суду з багатьма дверима» (multy door), яка надавала можливість вибору між процедурами альтернативного врегулювання спору нарівні з судовим розглядом. Однак, поступово судова медіація стала розумітися як обов'язкова, навіть, якщо у сторін немає інтересу, вони повинні звернутися до медіатора (найчастіше це працівники суду) а потім безпосередньо до суду [5, с. 367].

Підсумовуючи, можна зазначити, що процедури досудового врегулювання спорів, передбачені процесуальним законодавством України і США – відрізняються. В США врегулювання спору за участю судді є обов'язковою процедурою, в Україні така процедура проводиться виключно за згодою обох сторін. Крім цього в українському законодавстві відсутні критерії обов'язкового проведення врегулювання спору за участю судді за категоріями справ чи суми позову.

Механізм досудового врегулювання спорів Канадою був перейнятий у Каліфорнії (США). Щодо застосування цього механізму на тимчасовій основі практичні директиви були прийняті в 1982 р. В 1989 р. розпочалося повноцінне застосування процедури для врегулювання шлюбнорозлучних процесів. Нині в провінції Саскачеван всі справи (крім тих, які розглядаються за спрощеною процедурою, прогнозованою тривалістю не більше одного дня) в обов'язковому порядку спрямовуються на досудове врегулювання.

Таким чином, приблизно 85 % спорів вирішуються примиренням [1], зазначає Н. Бойко.

В довіднику з питань досудового врегулювання спорів за допомогою судді для канадських суддів та адвокатів, суддя Суду королівської лави провінції Альберти Канади Джон Агріос зазначив концепцію «Міфу про судовий процес» Майкла Фогеля («The Myth of Litigation» Michael Fogel). Суть якої в тому, що за формальними ознаками усі позови виглядають так, ніби вони розглядатимуться у суді, саме так люди готують свої заяви, саме цією думкою керуються, надаючи докази. Все їхнє життя будується на ілюзії, що одного дня їхня справа буде слухатись суддею. Судовий процес стає таким собі нагромадженням юридичної атрибутики, яка в певних категоріях справ часто призводить до різних складнощів та не дозволяє ефективно і просто вирішити спір по суті. Сторони та їх представники більше зосереджуються на самому процесі, суперництві, аніж на вирішенні суті спору. Дані з практично усіх країн загального права свідчать про те, що вже багато років до суду доходять менше 5% відкритих справ, що підтверджує вищевказане [3, с. 44–45].

З вказаної концепції Фогеля, Джон Агріос зробив висновок в потребі досудового врегулювання спорів за допомогою судді як знаряддя щодо ефективного управління проходження і попередньої оцінки справ. А також, вперше визначив поняття, мету та цілі досудового врегулювання спорів за допомогою судді, – як особливої стадії врегулювання спорів до початку підготовчого провадження чи розгляду справи по суті, у вигляді засідання, яке проводиться суддею після відкриття провадження, за бажанням сторін, що передує першому судовому засіданню (підготовчому провадженню, чи розгляду по справі), з метою оцінки вимог, доказів, позицій сторін, можливості консенсусу чи іншого способу вирішення спору до судового розгляду.

Так, процесуальним законодавством Канади передбачено процедури досудового врегулювання спорів, які здійснюються у формі проведення попередньої (досудової) наради [4, с. 42]. Її мета – вирішити справу, а якщо це неможливо, то розглянути низку питань, що стосуються визначення та спрощення претензійних вимог; внесення поправок до заявлених позицій сторін; можливості отримання ви-

знання позову; встановлення того, чи достатньою була підготовка до розгляду справи; можливості вирішення окремих питань; розміру шкоди; будь-яких інших питань, що сприятимуть судовому розгляду; тривалості судового розгляду; дати судового розгляду.

При проведенні попередньої (досудової) наради передбачається участь в цих процедурах місцевого реєстратора, завданням якого є сприяння здійсненню судом (суддею) процесуальних дій. Однак, участь місцевого реєстратора не позбавляє суд (суддю) права приймати рішення з ключових питань, зокрема щодо призначення дати проведення попередньої наради, дати судового розгляду.

Слід зауважити, що в Канаді право на врегулювання спору за участю судді не є безумовним. Право вирішувати, чи доцільно проводити цю процедуру та чи зорієнтовані сторони на добровільне врегулювання спору, – має суддя. Таким чином суддя реалізує дискреційні повноваження щодо прийняття рішення про проведення попередньої наради. А нарада проводиться, якщо суддя вважає, що можливе суттєве вирішення справи.

Тобто, нарада призначена для того, щоб дозволити сторонам узяти участь у вирішенні спору, дізнатись про думку судді, призначеного на дану справу, про факти і законодавство, що стосуються предмета спору тією мірою, якою дозволяють матеріали справи, доступні судді перед нарадою, дозволити розглянути варіанти вирішення спору не обов'язково під час судового розгляду, знайти шляхи вирішення спору з метою підвищення ефективності судової системи, економії часу та коштів усіх сторін у справі, свідків [4, с. 42].

Такий спосіб вирішення спору максимально неформальний (навіть проводиться не в залах судового засідання). Протягом всієї процедури ніякі докази не оголошуються, не надаються та не досліджуються. Цікавим також є той факт, що в канадських судах дотримання конфіденційності даної процедури досягається, зокрема, і обов'язком для судді знищити всі зроблені ним під час засідання нотатки [2].

Підсумовуючи, можна зазначити, що процедури досудового врегулювання спорів, передбачені процесуальним законодавством України і Канади – подібні. Українське законодавство встановлює таку їх форму як нарада, а законодавство Канади – попередня

(досудова) парада. Найбільша їх відмінність, як правильно зауважує М. Мельник, – полягає в участі у цих процедурах місцевого реєстратора [4, с. 44]. Принциповою різницею є те, що назви цих процедур різні, виходячи з їх визначення в законодавстві України і Канади, відповідно: досудове врегулювання спору за участю судді і підготовка справи до судового розгляду, хоча за своєю сутністю метою вони збігаються.

Список використаних джерел

1. Бойко Н. Заради спокою. Як досудове врегулювання спорів може посприяти відновленню довіри до вітчизняної Феміди. Закон і бізнес, 2014. № 47–48. URL: <https://goo.gl/ZWiuBY> (дата звернення: 27.04.2019 р.).
2. Жовтяк Л., Бидный Е. Урегулирование спора при участии судьи: быстро, дешево и понятно или заведомо непопулярный инструмент в судопроизводстве? Юрист и закон, 2017. 08.12.2017 – 14.12.2017. № 47.
3. Лісняк А. І. Впровадження до законодавства України досудового врегулювання спорів за допомогою судді. Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права: Матеріали VII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених 4–5 грудня 2015 року/ За заг. ред. В. І. Карплюка та О. Л. Соколенко. Дніпропетровськ, 2015. 315 с. С. 44–46.
4. Мельник М. Процедури досудового врегулювання спорів за законодавством України і Канади: порівняльно-правовий аспект. Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, 2012. № 4. С. 41–44.
5. Otis L., Eric H. Reiter Mediation by Judges: A New Phenomenon in the Transformation of Justice. Pepperdine dispute resolution law journal, 2006. Vol. 6. P. 367.
6. Pound R. The Causes of Popular Dissatisfaction with the Administration of Justice: Presented at the annual convention of the American Bar Association in 1906. URL: <https://law.unl.edu/RoscoePound.pdf> (date of access: 27.04.2019)

ТУРМАН Наталя Омелянівна

кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права ЧНУ імені Юрія Федьковича

ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ МЕДІАТОРОМ-ПСИХОЛОГОМ

Інститут угод у кримінальному процесі закріплений на законодавчому рівні та застосовується на практиці вже певний час. Фактично в певній мірі законодавчо закріпленим, однак мало дієвим є інститут медіації у кримінальному процесі, який доречно використовувати під час укладення угод у кримінальних провадженнях. Беззаперечно, що для ефективного використання інституту медіації у кримінальних провадженнях, як однієї із форм відновного правосуддя потребують певного уточнення деякі положення чинного КПК України.

Згідно з ч.1 ст. 469 КПК України угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді).

Отже, домовленості стосовно угоди про примирення не можуть проводитися слідчим, прокурором або суддею. Не дивлячись на дане положення А.В. Лапкін висловлює думку, що більшість проблем, які виникають при запровадженні інституту медіації на практиці можуть бути розв'язані за допомогою залучення органів прокуратури до процесів медіації. На його думку прокурори цілком здатні успішно реалізовувати право потерпілих на примирення з винними самостійно, без залучення будь-яких третіх осіб. Здійснюючи посередництво у вирішенні питань про примирення сторін прокурор не виступає на боці якоїсь із них, оскільки принцип публічності унеможливило його особисту зацікавленість у справі чи залежність від якоїсь із сторін. [1] Враховуючи досвід зарубіжних країн така думка дійсно має право на існування, однак на нашу думку не в повній